

Екологічна складова в економічній політиці держави

Мухіна А. С.

Студентка факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

В умовах розвитку сучасного державотворення зростає роль держави в формуванні та реалізації екологічної політики, серед головних завдань якої є стабілізація і поліпшення екологічного стану території країни шляхом реалізації державної екологічної політики за інтегрованим підходом соціально-економічного розвитку України для забезпечення переходу до сталого розвитку та впровадження екологічно збалансованої системи природокористування. Пріоритет територіального підходу щодо реалізації державної екологічної політики дає змогу враховувати особливості кожного регіону. Запорукою ефективного сталого розвитку регіону має стати дія механізмів державної екологічної політики на регіональному рівні.

Наголос на соціально-економічні реформи в країні призвів до послаблення екологічної політики та інституцій, дієвості контролю за дотриманням екологічних вимог, сповільнення необхідних змін у законодавстві. Ці фактори обумовили істотне зниження ефективності системи управління в сфері реалізації екологічної політики на державному та регіональному рівнях.

Основні показники техногенного навантаження на навколишнє природне середовище та витрат на природоохоронні заходи в Україні свідчить про погіршення стану довкілля як життєво важливого середовища для існування людини та складової частини національної безпеки країни. Така ситуація пов'язана, насамперед, із структурними деформаціями галузей економіки України, за яких впродовж тривалого часу перевага надавалася розвитку сировинно-видобувних, найбільш екологічно небезпечних, галузей промисловості. Тому, ці чинники, а також відсутність необхідних обсягів інвестицій для оновлення технологій та здійснення природоохоронних заходів, спричинили незадовільний стан довкілля.

Як наслідок, ризик виникнення надзвичайних ситуацій в Україні значно вищий, ніж у розвинутих країнах, зокрема країнах Європейського Союзу.

Необхідність забезпечення охорони довкілля та більш ефективного використання природних ресурсів була задекларована, як пріоритет, у ряді офіційних документів. Проте, наголос на соціально-економічні реформи в країні призвів до послаблення екологічної політики та інституцій, дієвості контролю за дотриманням екологічних вимог, сповільнення необхідних змін у законодавстві. Ці фактори обумовили істотне зниження ефективності системи управління в сфері реалізації екологічної політики на державному та регіональному рівнях. Інституційна незгодженість в розподілі повноважень й відповідальності, дублювання окремих функцій ускладнили координацію й погодженість дій в сфері охорони довкілля та, відповідно, не забезпечили необхідний рівень інтеграції управління економікою з екологічним управлінням на окремій території.

При вивченні теоретико-методологічних засад державного управління в сфері реалізації екологічної політики на регіональному рівні необхідно, насамперед, з'ясувати деякі сутнісні особливості таких термінологічних словосполучень, як «екологічна політика» та «реалізація екологічної політики на регіональному рівні» [3].

Аналіз зарубіжної і вітчизняної літератури, щодо реалізації державної екологічної політики свідчить про відсутність консенсусу у різних авторів стосовно конкретного змісту і форм реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні, що призводить до певних незручностей в роботі науковців та службовців, які використовують дану термінологію. Так, відсутнє єдине загальноприйняте визначення екологічного управління. Можна відзначити низку термінів, які пропонуються до використання зарубіжними авторами. Так, наприклад, Р. Велфорд, А. Гаулдсон використовують термінологічні словосполучення «менеджмент навколишнього середовища», в той час як П. Хопфенбек вживає термін «екологічний менеджмент». К. Ріхтер, застосовують словосполучення «менеджмент охорони навколишнього середовища».

Так, багато авторів відмовляються від точного визначення понять, натомість детальніше висвітлюють окремі вихідні положення і засоби реалізації державної екологічної політики. Предмет державного управління у сфері екології часто не пов'язаний з цілісною системою уявлень про масштабність наслідків екологічних катастроф та взаємозв'язку впливу на різні сфери суспільної життєдіяльності (економічної, соціальної, політичної, енергетичної та ін.), а деталізується шляхом опису окремих його складових (атмосферне повітря, водні та земельні ресурси, корисні копалини, відходи, відновлювальні джерела енергії) характеристик.

Щодо вітчизняних науковців і науковців країн СНД, то вони переважно використовують терміни «управління природокористуванням», «управління охороною навколишнього середовища», «управління природоохоронною діяльністю», «еколого-економічне управління» [1].

З переходом до ринкових відносин частіше використовується термінологічне словосполучення «екологічно-економічне управління» (екологічний менеджмент). Проте, як зазначає А. Садеков, некоректний переклад англійських термінів «environmental management» і «ecological management», а також адміністративний підхід до управління, призвели до не правильного трактування цих термінів. Відбулося змішування термінів «адміністративне екологічне управління» і «екологічно-економічне управління».

Важливо наголосити, що адміністративне екологічне управління тісно пов'язане з державним управлінням у сфері природокористування і охорони навколишнього природного середовища, тобто фактично йдеться про державне управління реалізацією екологічної політики. При цьому роль і місце державного екологічного управління на різних рівнях зумовлені характером завдань, які вирішуються на кожному рівні. У процесі функціонування відбувається їх взаємодія по горизонталі і вертикалі, основним регулятором якої є нормативно-правова база держави.

Екологічна політика, як вважає Н.А. Малиш, – це сукупність засобів і заходів, пов'язаних із впливом суспільства на природу і спрямованих на забезпечення екологічно збалансованого розвитку і цивілізованості.

Екологічну політику, на нашу думку, треба розуміти як координуючу першооснову, яка формує і приводить у рух ресурси підприємства (організації), для досягнення цілей у сфері раціонального природокористування, охорони навколишнього середовища і забезпечення екологічної безпеки за допомогою політичних, економічних, юридичних, освітніх та інших заходів[4] .

Як система, екологічна політика включає в себе такі елементи: принципи, пріоритети, цілі, суб'єкти, об'єкти, механізми реалізації, інструменти тощо. Вищевикладене дає підстави зазначити, що державна екологічна політика – це складова політики держави, що відображає сукупність її цілей і завдань у сфері екології, які формуються політичною системою держави відповідно до її соціального призначення і реалізуються нею за допомогою певних механізмів.

Державну екологічну політику можна також визначити як діяльність органів державної влади, орієнтовану на формування та розвиток екологічного виробництва/споживання та екологічної культури життєдіяльності людини. З огляду на це, екологічна політика піддається впливу таких факторів, як: темпи розвитку виробництва, економічна та соціальна стабільності, рівень екологічної культури населення, забезпечення фахівцями, масштаби природокористування. Таким чином, можна окреслити основні напрями державної екологічної політики .

Реалізація екологічної політики здійснюється на таких рівнях:

- міжнародному (глобальному);
- державному (національному);
- регіональному (обласному);
- місцевому (міста, села, підприємства та ін.).

Основну роль в реалізації екологічної політики здійснює держава, яка, однак, не є єдиним суб'єктом екологічної політики. Поряд з державою реалізацію екологічної політики забезпечують політичні партії, наукові організації, неурядові

громадські організації та інші суб'єкти, що робить її об'єктом не лише державного, але й публічного управління.

Зазначимо, що регіональну політику держави потрібно розглядати в контексті конкретності інтересів, які вона реалізує. Наскільки специфічними є інтереси регіонів, що відображають історичні, етнічні, природні, економічні, соціальні, культурні особливості територій, настільки конкретно диференційованими є інтереси держави щодо них.

Суть та зміст екологічної політики необхідно розглядати крізь призму більш широкого поняття – регіональної політики. Водночас, зміщуючи акценти економічних реформ у регіони, держава аж ніяк не повинна знімати з себе відповідальність за їхній соціально-економічний та екологічний стан[2]. Звичайно, в такому випадку виникає проблема пошуку компромісу між регіональними інтересами держави і місцевими інтересами регіону.

Саме на балансі цих інтересів і повинна ґрунтуватись регіональна політика. В цьому контексті слід вказати на домінуюче місце екологічної політики в системі регіональної політики, що пояснюється об'єктивною необхідністю екологізації всіх інших складових регіональної політики.

Отже, потреба здійснення регіональної екологічної політики виникає тоді, коли в умовах диверсифікованого екологічного простору стає очевидною низька результативність уніфікованих механізмів регулювання стану довкілля.

Державна екологічна політика на регіональному рівні, як систематизована діяльність держави щодо визначення стратегії екологічно-безпечного розвитку країни та взаємовідносин з іншими суб'єктами регіональної політики з метою створення умов сталого розвитку регіонів, у практичному сенсі має два зрізи. Перший – це екологічна політика держави по відношенню до регіонів, яку реалізують центральні органи виконавчої влади та їх територіальні підрозділи; другий – екологічна політика самих регіонів, що здійснюється регіональними органами публічної влади. Оскільки будь-яка політика покликана обслуговувати певні інтереси, доцільним, за сучасних умов розвитку міжсекторної взаємодії в екологічній сфері, є визнання регіональної екологічної політики як комплексу

взаємопов'язаних заходів, що забезпечують реалізацію державних пріоритетів на регіональному рівні і, одночасно, створюють умови для реалізації місцевих екологічних інтересів силами регіонів.

Таким чином, регіону як адміністративно-територіальній одиниці властиві екологічні, географічні, соціальні, культурні, демографічні, економічні, фінансові, політичні та інші особливості. Екологічна політика регіону передбачає такі види діяльності, як планування, реалізацію, контроль, аналіз, виправлення та врахування помилок. Безпосередньо це здійснюють органи державної влади в регіоні, органи місцевого самоврядування, підприємства, неурядові організації та населення певного регіону, що в сукупності спрямовано на екологізацію виробництва і споживання як продуктів так і послуг, попередження негативних наслідків від економічної діяльності на своїй території, виховання екологічної культури та прихильності місцевої спільноти.

Список використаних джерел

1. Нижник Н. Р. Системний підхід в організації державного управління : навч. посібник / Н. Р. Нижник, О. А. Машков. К.: УАДУ, 1998. – 159 с.
2. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень : проблеми теорії, методології, практики : Монографія. – К. : Вид-во УАДУ, - 2000. – 328 с.
3. Безверхнюк Т. М. Ресурсний режим як інституційний механізм ресурсного забезпечення регіонального управління / Т. М. Безверхнюк // Державне будівництво. - 2010. - № 1.
4. Малиш Н. А. Ефективні механізми формування державної екологічної політики : монографія / Н. А. Малиш. – К. : К.І.С., 2011. – 348 с.